

”PUUTARHAKAUPUNGISSA LAPSETKIN KASVAVAT PIDEMMIKSI”¹

KULOSAAREN HUVILAKAUPUNKI, VANTAAN PUISTOKYLÄ, PUU-KÄPYLÄ JA TAPIOLA

SUOMALAISINA PUUTARHAKAUPUNKISOVELLUKSINA

Katri Lento

PUUTARHAKAUPUNKIAATE SYNTYY

”Tosiasiassa ei ole, kuten usein kuvitellaan, olemassa vain kaksi vaihtoehtoa: kaupunki- ja maaseutuelämä – vaan on olemassa myös kolmas vaihtoehto, missä kaupunkielämän energisyys ja aktiivisuus sekä maaseudun kauneus ja ilo yhdistyvät täydellisesti.”²

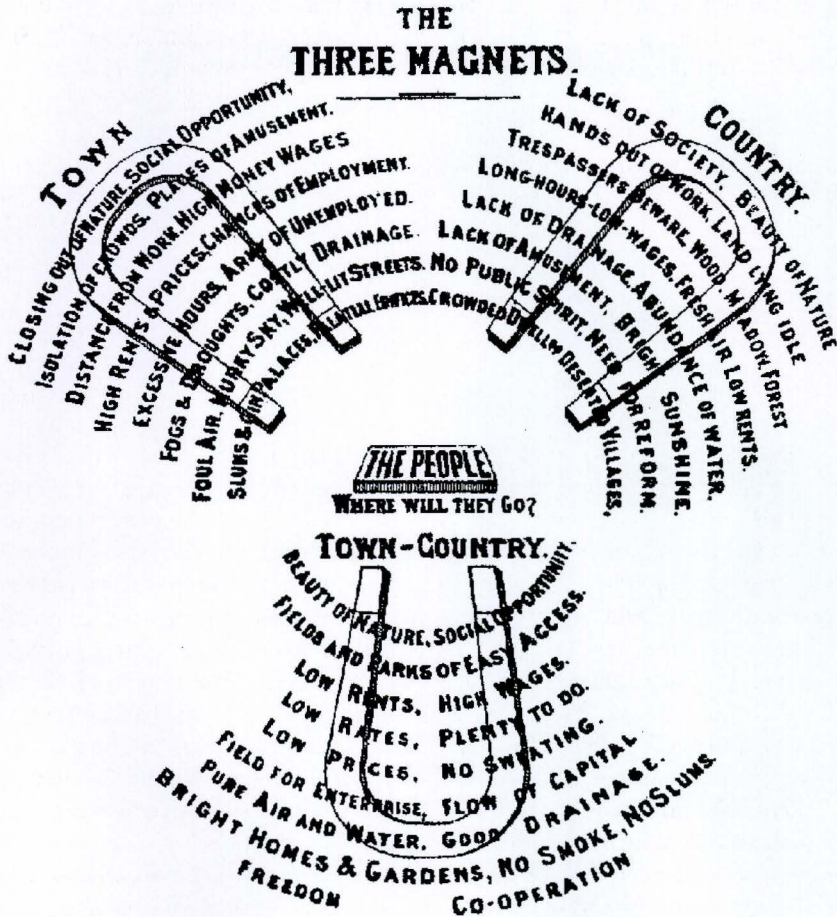
Lainaus on Ebenezer Howardin kuuluisasta teoksesta *Garden Cities of To-Morrow* vuodelta 1902, jossa hän kuvaa ns. kolmen magneetin: kaupungin, maaseudun ja kaupunki-maaseudun ominaisuuksia. Kaupunki-maaseutu -malli, jota Howard kutsuu nimellä puutarhakaupunki (*Garden City*), esitetään ratkaisuna (suur)kaupunkien moniin sosiaalisiin ja terveydellisiin ongelmiin.

Puutarhakaupunkiaatteen juuret löytyivät 1800-luvun ns. ”suuresta reformiliikkeestä”, joka ajoi ennen kaikkea sosiaalisesti huono-osaisten aseman parantamista. Sosiaalireformistiselle ajattelulle löytyi 1800-luvulla kannattajia kaikkialla läntisessä maailmassa. Reformiliikkeeseen kuului osana aina jonkinasteinen kaupunkivihamielisyys, sillä reformistit näkivät ympäristökijät, kuten epäviihtyisien asuinalueiden ja monotonisen työmiljöön yhtenä syynä työväestön kurjiin elinolosuhteisiin, kärsimyksiin, epäkohtiin ja ristiriitoihin.³ Sosiaalireformistit olivat erityisen huolissaan kaupunkitilan terveelli-

syydestä. Tieteen kehitys oli tuonut julkisuu-teen uusia kauhunaiheita, kuten bakteerien näkymättömän maailman, viemärikaasut, huonon ilmanvaihdon ja yleensäkin epäterveellisen asumisen. Kaiken tämän kauheuden nähtiin kulminoituvan kaupungeissa, joita 1700- ja 1800-luvun teollistuminen ja sitä seurannut voimakas kaupungistuminen läntisessä maailmassa olivat kasvattaneet.

1800-luvun loppupuolella kehitettiin monia erilaisia idealistisia visioita ja malleja paremmasta kaupunkielämästä ratkaisuksi kaupunkien ongelmiin. Yksi näistä syntyi Yhdysvalloissa 1890-luvulla. *City Beautiful Movement* uskoi muun muassa kaupungin kauneuden kehittävän sen asukkaiden moraalialia ja samalla sitovan heitä tiiviimmin kotikaupunkeihinsa Kaunis kaupunki -liikkeen reformistikollegat Euroopassa taas suuntautuivat pois rakennetun kaupunkiympäristön parantamisesta ja kiinnittivät huomionsa ”luontoon” etsiessään ratkaisua kaupunkien ongelmiin. Puutarhakaupunkiaate ja -liike alkoi saada jalansijaa 1900-luvun ensi vuosina.

Puutarhakaupunkien varsinaisena aatteellisena isänä pidetään englantilaista Ebenezer Howardia (1850–1928). Howard oli 15-vuotiaana koulunsa lopettanut itseoppinut visionääri. Hän oli asunut nuoruudessaan joitain vuosia USA:ssa, missä hän

Ebenezer Howardin kolmea magneettia, kaupunkia, maaseutua ja kaupunki-maaseutua kuvaava kuuluisa kaavio vuodelta 1902.

oli tutustunut F.L. Olmstedtin suunnittelemaan Chicagon kaupungin uuteen yleiskäyttöön.⁴ Ebenezer Howard julkaisi vuonna 1898 teoksen Tomorrow: a Peaceful Path to Real Reform, joka tunnetaan paremmin neljä vuotta myöhemmin julkaistulla nimellä Garden Cities of To-Morrow. Se sai jo ilmestyessään suurta huomiota ja sen ajatusten pohjalta rakennettiin Englantiin Letchworth Garden City vuonna 1903 ja Welwyn Garden City vuonna 1919.

Howardin puutarhakaupunkimalli oli noin 32 000 henkilöä käsittävä, kunnallisella

rahoituksella toimiva, itsenäinen toiminnallis-hallinnollinen yksikkö. Puutarhakaupunkien ideologiaan kuului olennaisena osana vehreys, luonnonläheisyys ja asumisen terveellisyys. Siksi erityisen tärkeätä oli, että ihannekaupunkia ympäröi maa- ja metsätalousvyöhyke. Puutarhakaupungin vihreyttä lisäsi myös pientalovaltainen rakennustapa ja se, että joka kodin tuli saada oma puutarhansa.⁵ Ebenezer Howardin puutarhakaupunki-malli synnytti pian suurta kiinnostusta Ison-Britannian ulkopuolella, niin Suomessa kuin muissakin Euroopan mais-

sa. Vaikka Howardin esittämät ajatukset eivät olleet millään tavoin poikkeuksellisia ja samankaltaisia oli esitetty aiemminkin, hänellä oli kuitenkin esittää ajatustensa konkretisoimiseksi selkeä sovellettavissa oleva malli. Howardin puutarhakaupunkimallista alkoikin pian syntyä versioita eri maissa; niin myös Suomessa.

SUOMALAINEN KAUPUNKISUUNNITTELU

1900-LUVUN TAITTEESSA

1800-luvun Helsingissä, kuten muuallakin maailmassa, oltiin huolissaan kaupungin epäterveellisyydestä ja asuntojen kurjuudesta. Ensimmäisenä asutokurjuuden otti puheeksi Zacharias Topelius 1850-luvun 'sosiaalireportaaseissaan' Helsingfors Tidningissä. Topeliuksen mukaan Helsingissä asuttiin "kalliimmin ja huonommin kuin tuskin missään Euroopassa".⁶ Helsingin köyhälistön asunto-olot huolestuttivat Topeliuksen lisäksi myös valtiovaltaa, joka alkoi 1870-luvulta lähtien myöntää luottoja työväen asuntojen rakentamiseen. Suunnittele mattomasti syntyneitä hökkelikyliä oli kuitenkin jo ehtinyt syntyä muun muassa Huopalahteen, Pasilaan, Hermanniin ja Toukolaan.⁷

1800-luvulla Helsingissä toimivien arkkitehtien ja kaupunkisuunnittelijoiden piiri oli pieni kuten kaupunki itsekin ja samat nimet toistuivat usean rakennushankkeen kohdalla.⁸ He osasivat useita kieliä: ruotsin ja suomen lisäksi usein ainakin saksaa, ranskaa ja venäjää, jotkut jopa englantiakin. He olivat hyvin perillä ulkomaisista suuntauksista ja uusista innovaatioista. Monet olivat opiskelleet ulkomailla tai vähintään tehneet opintomatkoja maan rajojen ulkopuolelle.⁹

Pohjoismaissa saksalaisen kielialueen vaikutus oli suuri. Itävaltalainen Camillo Sitte ja hänen vuonna 1889 ilmestynyt teoksensa Städtebau nach seinem künstlerischen

Grundsätzen teki suuren vaikutuksen suomalaisen arkkitehtikuntaan.¹⁰ Sitten teos oli kritiikkiä modernille (1800-luvun lopun) kaupunkirakentamiselle ja korosti esteettisyyden merkitystä kaupunkirakentamisessa. Sitte puhuikin kaupunkirakentamisen taiteesta kaupunkisuunnittelun sijasta. Esi-kuvina olivat antiikin ja keskiajan aukiot, joita Sitte ihaili "luonnollisesti syntyneinä". Luontainen tuntemus olikin hänelle tärkeä käsite, ja modernin kaupungin luotisuorat kadut ja ruutuasemakaava taas pahimpia viihtyisyyden vihollisia. Sitten mielestä taiteellisten yksityiskohtien huomiotta jättäminen aiheutti sen, että asukkaiden viihtyvyys kärsii ja heidän siteensä kotikaupunkiin jää heikoksi.¹¹ Sitten esteettisyyttä korostavat ajatukset olivat samantyyppisiä City Beautiful -liikkeen kanssa. Toisaalta hän teoksessaan huomioi myös kaupungin vihreyden merkityksen ja korosti puistokatujen ja puutarhojen terveydellistä merkitystä. Sitten mielestä modernien kaupunkien vihreyden vaaliminen toteutui parhaiten huvilakaupunginosissa, joista onnistuneita esimerkkejä olivat Frankfurtin ja Wienin huvilakaupunginosat.¹²

Kuten Sitten myös Ebenezer Howardin teoksen tutustuttiin heti sen ilmestyttyä. Se herättikin paljon huomiota suomalaisten arkkitehtien ja kaupunkisuunnittelijoiden keskuudessa. Howardin teos ilmestyi myös suotuisaan aikaan, sillä huvila-asuminen oli tullut Suomen uuden nousevan keskiluokan parissa muotiin.¹³ Vihreydestä ja luonnonläheisyydestä oltiin kiinnostuneita arkkitehtien ja kaupunkisuunnittelijoiden piirin ulkopuolellakin. 1900-luvun alun Suomessa vaikutti useita vaihtoehtoliikkeitä ja -aatteita, kuten tolstoilaisuus, teosofia, vegetarismi ja luonnonparannusliike, jotka propagoivat muun muassa kasvissyöntiä ja luonnon parantavaa voimaa.¹⁴ Aika oli kypsä ensimmäisille suomalaisille puutarhakaupunkisovelluksille.

KULOSAARI, PUISTOKYLÄ JA KÄPYLÄ

Seuraavassa kappaleessa keskitytään kolmeen 1900-luvun alun pääkaupungin puutarhakaupunkisovellukseen: Kulosaaren huvilakaupunkiin ja Vantaan puistokylään, jotka perustettiin 1900-luvun alkuvuosina sekä 1920-luvulla rakennettuun Puu-Käpylään.¹⁵

Kulosaaren huvilakaupungin, varsinaiselta perustamisnimeltään Aktiebolaget Brändö Villastad, rakennuttajien joukossa oli Helsingin johtavia arkkitehtejä, kuten Bertel Jung, Armas Lindgren ja Lars Sonck, sekä muita helsinkiläisiä merkkihenkilöitä. Hankkeen takana olleet henkilöt rakensivat samalla huvilakaupunkia myös itselleen ja muuttivat saarelle asumaan. Kulosaaren huvilakaupunki olikin Helsingin uuden nousuvan keskiluokan omatoiminen ja yksityinen hanke paremman asumisen puolesta.¹⁶ Huvilakaupungin rakentaminen oli merkki myös koulutetun keskiluokan kaupunkiluontosuhteen muutoksesta. 1800-luvun porvariston elämäntyyliin kuului olennaisesti jokakesäinen maalemmuutto kesähuvilalle. Kaupungissa oltaessa taas kosketus vehreyteen ja raittiiseen ilmaan saatiin muun muassa sunnuntaisilla promenadeilla Esplanadin puistossa. Kulosaaren huvilakaupungin rakentaminen salli helsinkiläisporvariston asumisen ”luonnon keskellä” ja samalla osallistumisen kaupungin seuraelämään.

Kulosaaren huvilakaupungin keskeisiä johtohahmoja oli Lars Sonck. Hän oli ensimmäisen kerran esittänyt ajatuksen huvilakaupungin perustamisesta Kulosaareen vuonna 1887, eli jo ennen Howardin puutarhakaupunkimallin julkaisemista. Sonck ihaili Sitteä ja oli tämän inspiroimana julkaissut vilkasta keskustelua helsinkiläisten arkkitehtien piirissä aiheuttaneen kirjoituksen Modern vandalism. Helsingfors stadsplan.¹⁷ Sonck laati Kulosaaren asemakaavan kuitenkin englantilaisen puutarhakaupungin ihanteita seuraten. Suunnitteluperiaatteisiin kuuluivat muun muassa

Egen härd är guld värd!

Hällre än att betala höga hyror bygg egen villa i

Brändö Villastad.

Ni inbesparar härigenom pengar, ty den hyra Ni nu erlaggen hinner icke blott till rinta utan äfven till amortering af kostnaderna för en motevarande villa.

Brändö Villastad erbjuder: Vacker natur. Heltosamt klimat. Elektrisk spårågeförbindelse med Helsingfors året om. Bekvämlig kommunikation för såväl fotgängare som åkdon, med ångtågje öfver Sörnäs sund. Goda, välbelysta vägar (markadamisering af dessa vidtar i sommar). Posthembäring. Telefon. Dessutom äro elektrisk belysning samt vatten- och kloakledningar projekterade för utförande inom en snar framtid.

Amorteringslån anskaffas till 50 % af tomt och villas sammanlagda värde.

Begär plankarta och prislista!

A.-B. Brändö Villastad.

Unionsgatan 15.

Klockan 10-2.   Telefon 2064.

18850 X

Kulosaaren huvilakaupunkia mainostettiin muun muassa sanomalehti-ilmoituksilla. Kuva teoksesta: Laura Kolbe: Kulosaari – Unelma paremmasta tulevaisuudesta. Kulosaaren kotiseuturahaston säätiö. Helsinki 1988. s.65.

mahdollisimman avoin rakennustapa, tietön suunnittelu maaston korkeuskäyrien mukaan sekä metsäisten huvilatonttien sijainti maaston muotoja myötäilevissä umpikortteleissa. Perusperiaatteena oli maaston ja luonnon hyväksikäyttö kaavoituksessa kaavamaisen asemakaavaruudukon sijaan.¹⁸ Onnistuneena pidetty Kulosaaren huvilakaupunki jäi kuitenkin varsin lyhytikäiseksi, sillä maalaiskunta liitettiin vastoin asukkaiden tahtoa Helsinkiin suuren alueiitoksen yhteydessä vuonna 1946.

Vantaan puistokylä oli myös osakeyhtiö, mutta Kulosaaresta poiketen se oli tarkoitettu yhteiskunnan vähävaraisimmille ja mainostikin itseään ”ensisijaisesti työväen huvilakaupunkina”.¹⁹ Erot Kulosaaren huvilakaupungin ja Vantaan puistokylän välillä olivat ilmeiset jo alueiden sijainnissa. Kulosaari oli lähempänä Helsinkiä ja meren rannalla, kun taas Puistola sijaitsi kauempana

na (nykyisen Malmin ja Tapanilan alueella) ja oli maisemaltaan maaseutumaisista. Tonttien koon lisäksi (Kulosaareissa tontit olivat paljon puistokylää suuremmat) myös niiden käyttötarkoitus oli erilainen. Kulosaaren vihreydellä oli ensisijaisesti esteettinen ja virkistykseellinen merkitys, mutta Puistokylässä oli tarkoitus harjoittaa myös varsinaista maanviljelystä. Puistokylän pääsuunnittelijana ja hankkeen moottorina toiminut Gustaf Strengell oli Birger Brunilan lisäksi Suomessa ensimmäisiä englantilaisen puutarhakaupungin puolesta puhuneita.²⁰ Sen periaatteiden mukaisesti Strengell omasikin hyvin idealistisia näkemyksiä luontosuhteen hyvää tekevästä vaikutuksesta, kuten katkelma Strengellin laatimasta Vantaan Puistokylä -esitteestä osoittaa:

*"Täällä on kunkin mieleistä maata. Jos haluat maanviljelysmaahan, jossa on libavaa ja hedelmällistä multaa, niin olkoon menneeksi. Sinun ei tarvitse muunta kuin valita. Täällä on oikea rukiin ja kauran paikka, täällä kasvaa viljaa pitkää. Mutta jos tahdot viljellä heinää, niin ota siinä tapauksessa tämä niittytilkku. Tai pienen asuntotontin aivan pysäkin vierestä ... - mitäs sanot tuosta mäntymäestä terveellisine biekkapohjineen, joka puoli tuntia ankaran sateen jälkeen on yhtä kuiva kuin sitä ennenkin. Sinne rakennat sinä tupasi; siellä on lastesi hyvä leikkäpäiväpaisteessa, eteläpuoleisella mäenrinteellä; siellä he tulevat terveiksi ja reippaiksi eikä enää mikään tauti pysty heihin."*²¹

Vantaan puistokylästä tuli monin tavoin paljon vaatimattomampi kuin englantilaisista esikuvistaan, mikä johtui pääosin rahanpuutteesta: Letchworth ja Welwyn olivat viimeistä yksityiskohtaansa myöten suunniteltuja, mutta Puistokylän asukkaiden varattomuus ei sallinut arkkitehtien palvelujen käyttöä. Lisäksi tieverkkojen kunnollisen suunnittelun, julkisten rakennusten sekä viemäröinnin rakentamatta jättäminen aiheuttivat Vantaan puistokylän maineen nopean arvonalennuksen. Eräiden arvioiden mukaan se muistutti puutarhakaupungin sijasta

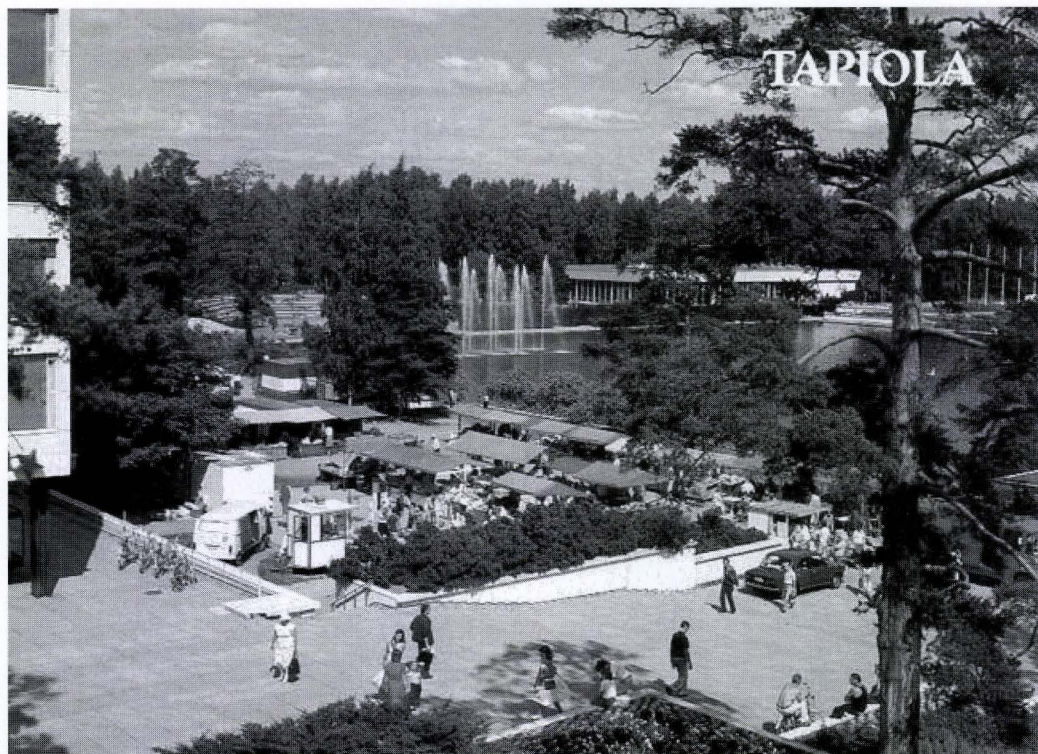
lähinnä hökkelikylää.²²

Puu-Käpylä oli ensimmäinen kunnallinen puutarhakaupunkisovellus Helsingissä. Sen rakentamisen takana olivat vuonna 1917 perustettu Helsingin Kansanasunnot Oy ja Asuntoreformiyhdistys. Myös Puu-Käpylän suunnittelulla ja rakentamisella oli suora yhteys englantilaisiin puutarhakaupunkeihin. Vuotta ennen Puu-Käpylän rakentamisen aloittamista (vuonna 1919) Helsingin rakennustoimikunta teki matkan Ebenezer Howardin inspiroimiin puutarhakaupunkeihin Letchworthiin ja Hampstead Gardeniin.²³ Rakennusten suunnittelija oli nuori arkkitehti Martti Välikangas, joka suunnitteli myöhemmin myös Olympiakylän rakennukset ja sittemmin Tapiolan perustamisvaiheisiin vaikuttanut Otto-Iivari Meurman suunnitteli alueen asemakaavan. Puu-Käpylä-hankkeen taustalla vaikuttivat myös englantilaisen puutarhakaupunkiaatteen puolestapuhuja Birger Brunila, sekä Kulosaaren huvilakaupungin vaikuttajahahmot Lars Sonck ja Bertel Jung.

Puu-Käpylän rakennukset suunniteltiin puurakenteiseksi ja yksinkertaisiksi. Tärkeää oli että kaikkiin asuntoihin pääsi omasta ulko-ovesta. Jokaisessa niissä oli oma kaakeliuuni ja puuliesi. Yhteiskäytössä olivat rakennusten alla sijainnut puukellari sekä pienehköt talouskellarit. Kortteleihin rakennettiin lisäksi yhteiset saunat, pesutuvat, leivintuvat ja kuivausullakot. Puutarhakaupunkiluonnetta korostettiin kortteleiden sisälle istutetuilla puilla ja pensailta ja jokaiselle vuokralaiselle varattiin englantilaiseen tyyliin oma pieni puutarhapalsta. Puu-Käpylän asukkaille palkattiin jopa oma puutarhakonsultti, Elisabeth Koch, opettamaan oikeaoppista puutarhanpitoa.²⁴

Puu-Käpylän rakennukset kärsivät vaurioita jatkosodan aikana. Niitä käytettiin myöhemmin perusteluina Puu-Käpylää koskeneissa suojelukiistoissa 1950- ja 1960-luvuilla. Alueelle laadittiin jopa uusi asemakaava, joka olisi merkinnyt olemassa olevien

Tapiolan Tapiontoria esittävä postikortti 1970-luvulta.

puurakennusten hävittämistä. Puu-Käpylän suojelukiistasta tuli mittava, johon otti osaa niin kunnan virkamiehiä, arkkitehteja kuin tavallisia kansalaisiakin. Lopulta Puu-Käpylän rakennukset päätettiin säilyttää ja peruskorjata, ja viimeiset korjaukset suoritettiin vuosina 1986–1987.²⁵

SOTIEN JÄLKEISET VUODET JA TAPIOLA

Luonnonläheisyys asuma-alueen ihanteena oli vallalla myös vuosina ennen ja jälkeen toista maailmansotaa. Siitä oli tullut jo olenainen osa suomalaisen arkkitehtuurin ja kaupunkisuunnittelun ominaisuutta; ainakin tavoiteltua sellaista. Tästä olivat osoituksena Käpylään rakennetut kaksi olympialaisten urheilijakylää: Olympiakylä vuodelta 1940 ja Kisakylä vuodelta 1952. Molempia markkinoitiin esimerkkeinä suomalaisen

arkkitehtuurin ja kaupunkisuunnittelun korkeasta tasosta ja läheisestä luontosuhteesta.²⁶ Kuva terveestä, puhtaasta ja tervehenkisestä Suomesta haluttiinkin ulottaa kaikille niille osa-alueille, joihin liittyi urheilun merkityksen korostaminen. Kunnallisten urheilupaikkojen määrä olikin Helsingissä kasvanut voimakkaasti 1920-luvulta lähtien ja sotien jälkeen kasvu jatkui.²⁷ Osaltaan Helsinkiä vihreyttivät myös siirtolapuutarha-alueet. Sotavuodet olivat lisänneet siirtolapuutarhatoimintaa, sillä puutarhapalstojen pitoa, lähinnä perunanviljelyä varten, oli valtion taholta rohkaistu muun muassa sanomalehtimainosten avulla. Sotien jälkeisinä vuosina siirtolapuutarhoista tuli yhä enemmän virkistyskäyttöön tarkoitettuja. Ihanteena oli muutenkin pientaloasuminen ja jollei tämä ollut mahdollista, niin ainakin haluttiin asua luonnon lähellä ja luonnon ympäröimänä. Sotien jälkeen rakennettiin ensimmäiset

lähiöt. Sen sijaan että rakennettaisiin esikaupunkialueita olemassa olevan kaupungin jatkeeksi, asuma-alueita ryhdyttiin nyt pystyttämään ”keskelle metsää”. Samoihin aikoihin alettiin puistoja suunnitella esikaupunkialueille entisen kaupungin keskustatai ruutukaava-alueen sijaan. Tässä kuten lähiöiden rakentamisessa voi nähdä tietynlaisen suunnittelussa tapahtuneen muutoksen, eli kaupunkipuistoista siirryttiin entistä selvemmin jo Ebenezer Howardin esittämään ihanteeseen ”kaupungista puistossa” (city in a garden).

Kaupunkisuunnittelun visionäärisyys jatkui yhä, ja vuosisadan alkupuolen jo klassikon aseman saaneet teokset saivat seuraajia. Lewis Mumford oli esittänyt *The Culture of Cities* -teoksessaan vuonna 1938 hyvin samantyyppisiä uhkakuvia kaupunkielämän kauhuista ja epäterveellisyydestä kuin Ebenezer Howard oli tehnyt viisikymmentä vuotta aiemmin. Howardin *Garden Cities of To-Morrow* olikin toiminut Mumfordille inspiraationa. *The Culture of Cities* suomennettiin vuonna 1949 Kaupunkikulttuurinimisenä Teos toimi innoittajana Tapiolan perustamisen voimahahmon ja Väestöliiton toiminnanjohtajan Heikki von Hertzenin vuonna 1946 julkaisemalle Koti vaiko kasarmi lapsillemme -kirjalle. Siinä Hertzen tuo voimakkaasti esille suomalaisen kaupunkisuunnittelun muutoksen tarpeen maatalen jo tutuksi käyneitä uhkakuvia huonosti hoidetun asuntopolitiikan seurauksista: ”Yhteiskunta, joka ei tajua hyvän asunnon ja soveliaan asuinympäristön ratkaisevaa merkitystä, saa lyhytnäköisyydellään maksaa kalliin hinnan yrittäessään myöhemmin poistaa tai lievittää niitä yhteiskunnallisia sairauksia, joita epäterveet asunto-olot ennen muuta synnyttävät.”²⁸

Myös toinen merkittävä hahmo Tapiolan suunnittelussa, asemakaava-arkkitehti ja asemakaavoituksen professori Otto-Iivari Meurman, sovelsi Howardin ja Mumfordin ajatuksia omassa teoksessaan. Hänen Ase-

makaavaoppinsa julkaistiin vuonna 1947. Tapiolan suunnittelusta voikin löytää suoria ideologioita yhteyksiä 1900-luvun vaihteen Howardin puutarhakaupunkimallin kanssa.²⁹

Tapiolan suunnittelu ja toteutus jatkoi autoritäärisen ja henkilökohtaisiin visioihin perustunutta suunnittelun mallia, kuten Kulosaaren huvilakaupungin, Vantaan puistokylän ja Puu-Käpylän kohdalla oli tapahtunut. Kuitenkin Tapiolan rakentamista seuranneella vuosikymmenellä 1960-luvulla oli tilanne suuremmissa suomalaisissa kaupungeissa jo muuttunut. Suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutos aiheutti voimakkaan kaupungistumisen, joka toi kaupunkisuunnittelun ja -rakentamisen taloudelliset realiteetit entistä selvemmin esiin. Toinen suuri kaupunkisuunnittelua koskenut suuri muutos oli kansalaisjärjestöjen ja kansalaisaktiivisuuden esiinmarssi. Yhä useammalle kaupunkilaiselle tuli mahdollisuus ilmaista mielipiteensä koskien hyvää kaupunkiympäristöä.

LOPUKSI

Puutarhakaupunkiaatteen tulo Suomeen aiheutti pääkaupunkiseudulla hyvinkin erilaisia sovelluksia. Kyse olikin nimenomaan sovelluksista eikä puhdasoppista Ebenezer Howardin puutarhakaupunkimallia Suomessa toteutettu. Vaikutteita otettiin eri tahoilta ja kaupunkisuunnittelua koskevia ajatuksia omaksuttiin varsinkin saksankielisistä maista. Toisaalta myös perinteisistä suomalaisista puukaupungeista ja puukaupunginosista löytyy yhtymäkohtia puutarhakaupungin periaatteisiin. Tämä yhteys on ilmeinen erityisesti Puu-Käpylän kohdalla.

Kaikki neljä edellä mainittua puutarhakaupunkisovellusta osoittavat, että Helsingissä harjoitettiin hyvinkin aatteellista ja kunnianhimoista asuntotuotantoa 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla. Peruside-

ologiana niissä kaikissa oli vihreyden hyvää tekevä vaikutus kaupunkiympäristössä. Neljää eri asunto-alueita yhdistää myös se, että hankkeiden takana oli vain muutama tai muutamia vaikutusvaltaisia henkilöitä, ja uudet asuma-alueet perustuivat enemmän ja vähemmän heidän henkilökohtaisiin visioihinsa. Vallalla oli siis suunnittelijavetoinen ja autoritääriäinen suunnittelu.

Retoriikka, jolla uusien asuma-alueiden tarpeellisuutta korostettiin, pysyi huomattavan samanlaisena 1900-luvun alun Kulosaaren huvilakaupungista ja Vantaan puistokylästä aina Tapiolaan asti. Kaupunkielämän uhkakuvat, joihin kuuluivat epäterveellinen asuin ympäristö ja työväestön kurjat asunto-olot, olivat olennainen osa perusteluja uuden asuinalueen luomiseksi. (Kulosaaren huvilakaupungin kohdalla tosin puhuttiin riittävän korkealuokkaisten asuinalueiden puutteesta). Yhteistä kaikille neljälle oli myös se, että ne jäivät asuinalueina ”prototyypeiksi” eikä vastaavia alueita enää rakennettu. Pääkaupunkiseudun puutarhakaupunkisovellukset säilyivät kuitenkin pitkään rakentamisen ideaaleina, ja niillä on ollut vaikutuksensa myös myöhemmin rakennettuihin asuinalueisiin.

¹ Lause on lainattu Otto-Iivari Meurmanin muistelmien luvun otsikosta. Meurman viittaa sillä vuonna 1920 tehtyyn englantilaiseen tutkimukseen, jonka mukaan lapset olivat Cardburyn suklaatehtaan työväelle rakennuttamassa puutarhakaupungissa Bournvillissä keskimäärin kolme senttiä pidempiä kuin kuuden kilometrin päässä sijaitsevassa nokisessa emäkaupungissa. Meurman ja Huovinen 1989, s. 87.

² Ebenezer Howard 1972 (1902), s. 45-46, (suom. K.L.).

³ Kolbe 1988, s. 26.

⁴ F.L. Olmsted oli myös New Yorkin Keskuspuisto-suunnitelman takana. Howard oli USA:ssa asuessaan erittäin avoin kaikenlaisille vaikutteille ja kiinnostui kaupunkisuunnittelun lisäksi mm. spiritualismista.

⁵ Virtanen 1994, s. 7-11.

⁶ Kolbe 1988, s. 23; Kuusanmäki 1992, s. 46-47. Topelius oli maaseutu- ja luontoromantikko, mikä tulee ilmi hänen vuonna 1845 julkaistusta tyypillisiä suomalaisia maisemia esittelevän kuvakirjan ”Finland framstäld i teckningar” kuva-aiheista. Teoksella tuli olemaan suuri merkitys ”suomalaisen maiseman” idean syntymiseen. Topeliuksen kuvakirjaansa hyväksymät esimerkit olivat suurelta osin luonnonmaisemia tai maaseutuympäristöä kuvaavia.

⁷ Piilonen 1996, s.7.

⁸ Helsingissä oli vuonna 1885 vain 41 579 asukasta, mutta se oli kasvanut

melkein 20 000 henkilöllä kymmenessä vuodessa. Vuosina 1870-1900 Helsingin väkiluku kolminkertaistui.

⁹ Hietala 1992, passim.

¹⁰ Nikula 1981, s. 91-92. Teos suomennettiin ensi kerran vasta vuonna 2001 nimellä Kaupunkirakentamisen taide.

¹¹ Sitte 2001, passim.

¹² Sitte 2001, s. 105.

¹³ Kolbe 1988, s. 52-54.

¹⁴ Heinonen 2004, s. 333.

¹⁵ Pekka V. Virtasen mukaan Kulosaarta ja Käpylää kuvaa paremmin nimi puutarhaesikaupunki (garden suburb). Virtanen 1994 s. 5. Tässä kuitenkin käytän yksinkertaisuuden vuoksi puutarhakaupunki-sanaa kuvaamaan myös puutarhakaupunkiaatteen sovelluksia: puutarhaesikaupunkeja, huvilakaupunkeja ja puistokylä.

¹⁶ Kolbe 1988, s.16.

¹⁷ Kuusanmäki 1992, s. 172.

¹⁸ Kolbe 1988, s. 42.

¹⁹ Esite, Ab Parkstad-Wanda-Puistokylä Oy, 1910.

²⁰ Piilonen 1996, s. 11.

²¹ Ibid.

²² Piilonen 1996, s. 39-40.

²³ Lundsten 1993, s. 75.

²⁴ Lundsten 1993, s. 76-77.

²⁵ Ibid.

²⁶ Olympialaisilla oli tärkeä merkitys suomalaisuuden tunnetuksi tekemisessä. Ennen vuoden 1940 olympialaisia julkaistiin vuonna 1938 lehteä Olympia-Sanomalehtipalvelu seitsemällä kielellä.

²⁷ Esimerkiksi talvella 1950 Helsingissä (asukasluku 368 519) oli 29 kunnallista luistinrataa, 45 kunnallista kelkkamäkeä ja 5 kunnallista katukelkkamäkeä Urheiluseurojen luistinradoilla taas kävi 102 622 koululaista. Kesällä 1950 Hietarannan uimarannalla kävi 225 000, Seurasaarella 250 000, Pihlajasaaressa 31 000 ja Korkeasaarella 4000 ihmistä; Helsinki tilastoina 1800-luvulta nykypäivään, s. 236.

²⁸ von Hertzen 1946, s. 12.

²⁹ Myös Suomen ulkopuolella uudistettiin toisen maailmansodan jälkeen kaupunkisuunnittelua ja

-rakentamista. Iso-Britanniassa annettiin vuonna 1946 New Towns Act eli säädös ”uusien kaupunkien” rakentamisesta. Ns. ”uusien kaupunkien”, joista osa tosin rakennettiin jo olemassa olevan kaupunkien yhteyteen, taustalla oli ajatus suurkaupunkien ahtauden lievittämisestä tuottamalla esteettisesti miellyttäviä ja terveellisiä ”urbaaneja yksiköjä”. ”Uudet kaupungit” rahoitettiin valtion myöntämien pitkäikäisten lainojen avulla. Esikuvikseen suunnittelijat mainitsivat jälleen Ebenezer Howardin sekä hänen inspiroimansa puutarhakaupungit Letchworth ja Welwyn. Virtanen 1994, s. 16-17.

LÄHTEET:

PAINAMATON LÄHDE:

Esite, Ab Parkstad-Wanda-Puistokylä Oy, 1910.

KIRJALLISUUS:

Heinonen, Sampsu. Luonnonmukainen maatalous. Teoksessa Suomen maatalouden historia. Osa 3. Suurten muutosten aika. Jälleenrakennuskaudesta EU-Suomeen. Toim. Pirjo Markkola. SKS:n toimituksia 914:3. SKS. Helsinki. 2004.

Helsinki tilastoina 1800-luvulta nykypäivään. Helsingin kaupungin tietokeskus. Edita. Helsinki. 2000.

von Hertenzen, Heikki. Koti vaiko kasarmi lapsillemme. Asunontarvitsijoiden näkökohtia asunto- ja asemakaavakysymyksissä. Väestöliiton julkaisuja; 15. WSOY. Porvoo. 1946.

Hietala, Marjatta. Innovaatioiden ja kansainvälistymisen vuosikymmenet. Teoksessa Tietoa, taitoa, asiantuntemusta. Helsinki eurooppalaisessa kehityksessä 1875–1917. Osa 1. SHS ja Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki. 1992.

Howard, Ebenezer. Garden Cities of To-Morrow. M.I.T. Press. Cambridge. Massachusetts. 1965.

Kolbe, Laura. Kulosaari — Unelma paremmasta tulevaisuudesta. Kulosaaren kotiseuturahaston säätiö. Keuruu. 1988.

Kuusanmäki, Jukka. Sosiaalipoliittikka ja kaupunkisuunnittelua. Tietoa, taitoa, asiantuntemusta. Helsinki eurooppalaisessa kehityksessä 1875–1917. osa 2. SHS ja Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki. 1992.

Lundsten, Bengt. Edelläkävijä — Puu-Käpylä. Teoksessa Rakennettu aika. Icomosin Suomen osasto 25 vuotta. Tammisaari. 1993.

Meurman, Otto-livari. 99 vuotta Mörrin muistelmia. (Toim.) Maarit Huovinen. WSOY. Porvoo. 1989.

Nikula, Riitta. Yhtenäinen kaupunkikuva 1900–1930. Suomalaisen kaupunkirakentamisen ihanteista ja päämääristä, esimerkkeinä Helsingin Etu-Töölö ja Uusi Vallila. Societas Scientiarum Fennica. Helsinki. 1981.

Piilonen, Juhani. 'Vantaan puistokaupunki' Ulkomaiset esikuvat ja niiden sovelletus. Helsingin pitäjän. Helsingin pitäjän kotiseutuyhdistys — Helsingin hembygdsföreningen ry ja Vantaan kaupungin museo. 1996.

Bitte, Camillo. Kaupunkirakentamisen taide. Sarmala Oy ja Rakennusalan kustantajat. Hämeenlinna. 2001.

Virtanen, Pekka V. Ebenezer Howardin perintö. Puutarhakaupungista 'urban villageen' Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus. Espoo. 1994.

FM Katri Lento tutkii helsinkiläisiä viher- ja virkistysalueita (kaupunkiluontoa) vuosina 1900–1960 Helsingin yliopiston historian laitoksella. Tutkimus on osa Suomen Akatemian projektia "Nature, Space and Culture in the City: The Making and Contesting of Open Spaces in Helsinki, Stockholm, St Petersburg and London 1850–2000."

Puu-Käpylä 2000-luvun alussa.

